

Vokterhund på patrulje i kombinasjon med tilsyn – evaluering av metoden

INGER HANSEN, AUD RINGSØ OG THERESIA STAALAND
Planteforsk Tjøtta fagsenter

Innledning

Bruk av hund til å vokte bufe mot rovviltskader har over 2000 års lange tradisjoner i Sør- og Øst-Europa og Asia (Coppinger and Coppinger 1980), og er fremdeles en viktig del av saueholdet i mange områder. I USA ble vokterhunder fra Europa importert på 1970-tallet. Amerikanske studier har vist at vokterhunder kan redusere skadeomfanget med 60% eller mer (Coppinger et al. 1988; Green & Woodruff 1990). Tradisjonelt baserer bruk av vokterhund seg på en gjensidig, sterk sosial binding mellom hund og sau. Hunden vil oppfatte sauene som sine flokkmedlemmer, og den vil følge saueflokken og beskytte dem mot angrep fra rovdyr, uavhengig av om en gjeter er tilstede eller ikke (Coppinger and Coppinger 1980; Coppinger et al. 1983; Green and Woodruff 1990). Et effektivt forsvar av beitedyrene krever imidlertid at sauene går i flokk. Den tradisjonelle metoden å bruke vokterhund på er derfor vanskelig å benytte i Norge, der sauene vanligvis beiter spredt. Bruk av vokterhund kan likevel være en aktuell metode også i Norge, enten ved at sauene gjetes, eller ved at man finner alternative metoder å bruke hundene på. Lovende resultater er oppnådd i Lierne ved utprøving av vokterhund i kombinasjon med gjeting (Krogstad og medarb. 1999). Gjeting er imidlertid et svært kostbart tiltak (Kleppa og Hansen 1997), som vil være realistisk å gjennomføre kun i de aller verst rovviltutsatte områder. Planteforsk Tjøtta fagsenter har siden 1996 prøvd ut vokterhunder (løse) på nattpatrulje i lag med tilsynspersoner som en alternativ metode. Denne publikasjonen er en videreføring av Hansen og medarb. (1998) og tar for seg en totalevaluering av metoden.

Materiale og metoder

Utprøvingen av metoden foregikk over tre år, i totalt åtte besetninger fordelt over tre beiteområder i Hattfjelldal kommune (tabell 1). Beiteområdene var relativt like, med både skogs- og fjellbeite, og potensiell fare for tap av sau til både gaupe, jerv, bjørn og kongeørn. De tre beiteområdene ble valgt fordi de er av de hardest belastede i kommunen mht tap til rovdyr. Normaltapet (ulykker og sjukdom) for Hattfjelldal er 1 % for søyer og 3 % for lam.

Tabell 1. Forsøksopplegg gjennom de tre årene med utprøving av vokterhund i Hattfjelldal.

Forsøks- område	Antall sau og lam	Antall be- setninger	Areal (km ²)	Antall tilsyns- personer	Antall hunder	År
Amirfjell	198	1	12	2	2	1996
Amirfjell	200	1	12	1	1	1997
Krokafjell	680	3	30	2	2	1997
Vadfjell	1306	4	40	2	2	1999

Det ble benyttet tre hunder av rasen pyreneerhund og en Mastino Abruzzese (MA). Alle pyreneerhundene var godt voksne, mens MA var en uerfaren, ett år gammel unghund. To av pyreneerhundene hadde erfaring fra flere tidligere konfrontasjoner med bjørn og annet rovvilt. Alle pyreneerhundene var oppvokst i sauefjøs fra tre måneders alder, men hadde samtidig mye omgang med folk. MA var noe sterkere preget på sau enn de øvrige hundene. Forsøkene varte hele beitesesongen, fra begynnelsen av juni til midten av september. Det ble gått patruljeringsrunder på 4 -7 timer med løse hunder natterstid, tre ganger i uka. I Vadfjell måtte tilsynet økes til fire netter i uka fra midten av juli, da det ble klart at området var for stort til å kunne dekkes godt nok med den opprinnelige arbeidsinnsats. Totale tapstall (rovvilt, ulykker og sjukdom) før, under og etter forsøksperiodene ble innhentet. Hundenes atferd overfor sau og vilt ble registrert i 1997 og 1999.

Resultater og erfaringer

Tapstall

De totale tapene i Amirfjell lå på gj.sn. 14,8% de tre siste år før vokterhund ble satt inn som forebyggende tiltak (tabell 2). Under forsøkene ble de totale tapene redusert til hhv. 2,0 % i 1996 og 3,6 % i 1997 (X^2 , $P < 0,001$). Både jerv og gaupe ble observert i området. De to siste årene, hvor vokterhund ikke er benyttet, har tapstallene i Amirfjell steget drastisk igjen. Tapet i Krokafjell ble redusert fra gj.sn. 6,1 % de tre siste årene før vokterhund ble prøvd til 3,8 % under forsøksperioden (ns, tabell 2). Her forsvant 11 søyer, flesteparten trolig til bjørn, da bjørn ble observert i området. I Vadfjell ble den tapsreducerende effekten ved bruk av vokterhund minimal, fra gj.sn. 12,2 % de tre siste år før tiltaket ble prøvd til 11,9 % i 1999 (ns, tabell 2). I Hattfjelldal kommune som helhet økte imidlertid tapene drastisk siste året, fra gj.sn. 6,3 % i perioden 1996-98, til 9,8 % i 1999 (X^2 , $P < 0,001$), og Vadfjell var ett av få beiteområder som ikke fikk økning i tapstallene. Det var her forøvrig store variasjoner i tapstall mellom besetningene (5,6 % - 20,3 %). Tapene i Vadfjell skyldtes hovedsakelig jerv. Dersom en ser på tapstallene før (tre siste år) og under forsøkene for alle åtte besetninger som deltok i forsøket, var den tapsreducerende effekten av vokterhund ikke signifikant (t-test).

Tabell 2. Total tapsprosent (sjukdom, ulykker og rovvilt) i beiteområdene før, under og etter at vokterhund ble benyttet. Tapsprosenten i årene med vokterhund er uthevet.

Beite- område	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Amirfjell	14,8	16,5	13,2	2,0	3,6	6,2	13,7
Krokafjell	15,3	7,0	4,6	6,7	3,8	2,5	3,6
Vadfjell	4,1	11,0	8,4	9,1	14,8	12,3	11,9

Hundenes patruljeringsmåte og konfrontasjoner med vilt og sau.

Hundene tok patruljeringsrunder ut fra hundefører som varte fra noen få minutter til over en time. De voksne hundene var uavhengige av hverandre i sin patruljering, mens unghunden som ble benyttet i Vadfjell var svært uselvstendig i starten av feltsesongen. I løpet av beitesesongene 1997 og 1999 ble det observert at hundene jaget rev tre ganger og jerv en gang. På to sesonger drepte hundene tilsammen 1 småfugl, 2 hareunger og 1 lemen, mens de jaget/løp etter ryer i 52 av 219 konfrontasjoner (24%). Jaging av elg ble observert kun en gang. Negative effekter på vilt anses derfor som minimale. To av pyreneerhundene jaget sau ved flere anledninger (1997 og 1999). Jagene ble imidlertid stoppet raskt. Forsøk med strømming fungerte meget godt for den ene hunden, men hadde ingen virkning på den andre.

Kostnader

Kostnadene ved tiltaket for en ekvipasje (hund + fører) gjennom en tre måneders lang beitesesong var i 1998 på kr 59 000, forutsatt 15 timers patruljering i uka. Dette inkluderer hundehold, reiseutgifter, leie av hus og sikkerhetsutstyr, diverse annet utstyr, samt lønn til tilsynsperson (inkl. sosiale utgifter og feriepenger). Arbeidskostnadene stod for 68 % av de totale kostnadene ved tiltaket.

Diskusjon og konklusjon

Resultatet etter to år med forsøk i Hattfjelldal var svært oppløftende. Særlig var resultatene i Amirfjell oppsiktsvekkende gode. Det tredje året i Vadfjell ødela imidlertid denne gode tendensen. Både Krokafjell og Vadfjell var for dårlig bemannet i forhold til vår tidligere anbefaling om at en person med hund kan dekke 10-12 km², forutsatt 15 timers effektiv gange i uka (Hansen og medarb. 1998). Sauene spredte seg i tillegg mye. Amirfjellet var ideelt i den sammenheng. Det var lite nok til at en person kunne rekke over det i løpet av ei uke og sauene holdt seg stort sett i 2-3 flokker.

Man kan ikke forvente at enhver hund av vokterhundtype skal fungere godt. Kun en av de totalt fire hundene som ble prøvd ut fungerte ideelt. Denne pyreneerhunden var rolig overfor sau, jaget rovdyr og fant kadaver og syke dyr. To av pyreneerhundene jaget ved enkelte tilfeller sau, selv om ingen av disse

løp etter sau hjemme i egen besetning. Jaging av sau som ikke er vant til hund er et kjent problem også i utlandet (Green and Woodruff 1990). Unghunden viste godt potensiale, men var for ung til å jobbe alene. For dårlig hundemateriale bidro sannsynligvis til at resultatene i Vadfjell ble dårligere enn forventet.

Vokterhund på patrulje i kombinasjon med tilsyn har vist potensiale til å kunne redusere rovviltskader på bufe. Metoden krever ingen sosial binding mellom hund og sau eller at sauene flokker seg, og kan således tas i bruk på tradisjonelle norske utmarksbeiter der sauene beiter spredt. Metoden har imidlertid sine begrensninger: En person med hund kan ikke dekke et område større enn ca 10 km², forutsatt 15 timers arbeid pr uke. Metoden er heller ikke ”sterk” nok til å eliminere rovvilttapene fullstendig. Videre er kvaliteten på hundematerialet av avgjørende betydning for tiltakets effektivitet.

Referanser

Coppinger, L. and Coppinger R., 1980. So firm a friendship. *Natural History*, 89, 12-26.

Coppinger, R., Coppinger, L., Langeloh, G., Gettler, L. and Lorenz, J., 1988. A decade of use of Livestock Guardian Dogs. *Proc. Vertebr. Pest Conference. University of California*, 13, 209-214.

Coppinger, R., Lorenz, J., Glendinning, J. and Pinardi, P., 1983. Attentiveness of guarding dogs for reducing predation on domestic sheep. *Journal of Range Management*, 36, 275-279.

Green, J.S. and Woodruff, R.A., 1990. Livestock guarding dogs: Protecting sheep from predators. *USDA, Agric. Info. Bull. No. 588*, 31 s.

Hansen, I., Staaland, T. og Ringsø, A., 1998. Vokterhund på patrulje i kombinasjon med tilsyn. *Planteforsk Tjøtta fagsenter, rapport 11/98*, 26 s.

Kleppa, S. og Hansen, Ø., 1997. Beregning av kostnader med forebyggende tiltak mot tap av sau grunnet fredet rovvilt. *NILF, notat 3/97*, 37 s.

Krogstad, S., Christiansen, F., Smith, M., Moen, R.E., Westerdahl, K., Tillung, R.H. og Moen, A., 1999. Forebyggende tiltak mot rovviltskader på sau; Gjeting og bruk av vokterhund i Lierne. *Årsrapport for fase II – 1998. NINA oppdragsmelding 538*, 56 s.